

محاسبه عمر خستگی شناور آلومینیومی به روش متعین توسعه یافته

زداره حاج محمد اسماعیل نوری^۱، محمد جواد کتابداری^۲

تهران - دانشگاه صنعتی امیرکبیر - دانشکده مهندسی کشتی سازی و صنایع دریایی

nouri1360@yahoo.com

چکیده

در این مقاله طول عمر خستگی یک شناور کروبوت^۳ آلومینیومی با استفاده از آنالیز تنش سه بعدی در نرم افزار Maestro محاسبه گردیده است. روند کار به این صورت بوده که ابتدا مدل کل شناور را تحت اثر بارهای وارد بر آن آنالیز عمومی^۴ نموده و سپس به وسیله روش های بهبود مش بندی^۵ و برون یابی خطی تنش، تنش های نقاط تمرکز تنش را محاسبه می نماییم. در کل ۳۳۶ حالت بارگذاری مختلف آنالیز گردیده و نتایج تمرکز تنش در یک محل که آمادگی بیشتری برای شکست داشته است با استفاده از منحنی های S-N به روش متعین^۶ مورد بررسی قرار گرفته و عمر خستگی این محل محاسبه گردیده است. در انتها این نتیجه بدست آمد که عامل عمدۀ ایجاد خستگی، موج های با ارتفاع متوسط هستند. زیرا امواج کم ارتفاع علی رغم تعداد زیاد چرخه، تغییرات تنش اندک ایجاد می کنند و از طرفی موج های مرتفع که می توانند تغییرات تنش بالاتری در اتصالات سازه ایجاد نمایند دارای تعداد چرخه محدودی هستند.

^۱ کارشناس ارشد کشتی سازی - سازه از دانشکده مهندسی کشتی سازی و صنایع دریایی دانشگاه صنعتی امیرکبیر

^۲ عضو هیئت علمی دانشکده مهندسی کشتی سازی و صنایع دریایی دانشگاه صنعتی امیرکبیر

³ Crew boat

⁴ Global Analysis

⁵ Mesh Refinement

⁶ Deterministic

کلمات کلیدی: خستگی – کشتی – تمرکز تنش – روش متعین

مقدمه

شناور ها در طول عمر بهره برداری خود در معرض طیف وسیعی از امواج قرار دارند که باعث ایجاد تعداد زیادی سیکل بارگذاری می گردد. ضمن اینکه فاز و زاویه برخورد این امواج موجب تغییرات شدید تنش در شناور مانند حالت های Sagging و Hogging می شود. به طور کلی حالات اصلی خرابی سازه کشتی عبارتند از: ۱) خرابی ناشی از تنش تسليیم یا پلاستیک ۲) خرابی ناشی از کمانش اجزای سازه ای ۳) خرابی ناشی از خستگی و شکست. با کنترل حالت های اول و دوم خرابی از صحت عملکرد سازه کشتی پس از ساخت اطمینان حاصل می گردد ولی با کنترل حالت سوم خرابی طول عمر کاربری کشتی کنترل و محاسبه می شود. در نتیجه سازه اقتصادی تر و قابل اعتماد تر مورد بهره برداری قرار می گیرد.

پیشرفت های اخیر در آنالیز سازه ای از قبیل روش المان محدود، توانایی بشر در مدل واقعی تر کشتی تحت اثر نیروهای مختلف را به طور چشمگیری گسترش داده است. نرم افزار Maestro به عنوان اولین و کامل ترین نرم افزار تخصصی طراحی سازه ای شناورها می باشد که با استفاده از روش المان محدود و قابلیت های متنوع دیگر از قبیل بارگذاری امواج راه را برای تحقیقات بیشتر هموار نموده است.

مشخصات شناور

جهت مطالعه موردی و آنالیز خستگی یک شناور آلومینیومی انتخاب گردیده شد. مشخصات اصلی شناور آلومینیومی مدل شده را در جدول ۱ و مدل سه بعدی شناور را در شکل ۱ مشاهده می فرمایید.

جدول ۱ : مشخصات اصلی شناور آلومینیومی

مشخصه	مقدار	واحد	مشخصه	مقدار	واحد
طول سرتاسری	۴۹,۶۴	m	ارتفاع	۴,۰۲	m
طول بین دو عمود	۴۶,۹۸	m	آبخور طراحی	۲,۰۳	m
عرض	۹,۸۷	m	سرعت سرویس	۱۰	Knot

مدل سازی و بارگذاری

مدل سازی شناور بر اساس اصول نرم افزار Maestro به روش مدل سازی مستقیم انجام گرفته است. از اثر برآکت‌ها چشم پوشی شده، ضمن اینکه تقویت کننده‌ها به طور کامل مدل نشده و فقط اثر خمشی آنها توسط نرم افزار بر روی ورق‌ها به صورت ورق ارتوتروپیک اعمال می‌گردد. تیرهای طولی و عرضی توسط المان Beam و ورق‌ها توسط المان Quad مدل شده‌اند. مدل عمومی شامل ۵۰۱۲ المان و ۲۷۰۶ گره می‌باشد. همچنین مواد به کار رفته در شناور آلومینیوم ۶۰۶۱ و ۵۰۸۶ است.

به منظور جلوگیری از حرکت صلب شناور و همچنین معیاری برای نمایش و اندازه گیری تغییر شکل سازه حرکت در جهات X, Y و Z در یک گره در سینه شناور (تکیه گاه ساده سه بعدی)، حرکت در جهات Y و Z در یک گره در پاشنه شناور و حرکت در جهت Z در گره‌ای در امتداد عمودی گره قبلی در پاشنه شناور گرفته شده است (فرض عدم پیچش صفحه پاشنه حول محور طولی) (شکل ۲). نیروهای کوچکی که در اثر خطای المان محدود و خطای محاسبات تعادل شناور در آنالیز ایجاد می‌گردد توسط این تکیه گاه‌ها خنثی می‌گردد. البته به علت وجود این نیروها تنש‌های زیادی در این نقاط ایجاد گشته و نتایج در نزدیکی این نقاط قابل قبول نخواهد بود.

برای محاسبه عمر خستگی بر اساس توصیه آیین نامه ABS [۴]، ۱۴ فرکانس مختلف موج (از امواج خلیج فارس)، ۱۲ زاویه برخورد بین ۰ تا ۳۶۰ درجه با افزایش ۳۰ درجه‌ای و ۲ فاز برخورد ۰ و درجه در نظر گرفته شده است. به علت اینکه شناور مورد مطالعه مخصوص حمل گروه تحقیقاتی بوده و تقریباً در کل مدت بهره برداری دارای یک وزن مرده می‌باشد، یک وضعیت باربری برای آن انتخاب شده که بنابراین در کل ۳۳۶ حالت بارگذاری بر شناور اعمال گشته است. در شکل ۱ نمای کلی شناور در موج در یکی از حالات بارگذاری را مشاهده می‌فرمایید. امواج اعمالی به صورت موج سینوسی همراه با اثر فرود-کریلوф در نظر گرفته شده که پس از اعمال، نرم افزار مجددًا تعادل را با محاسبه مجدد آبخور، زاویه هیل و پیج برقرار می‌نماید.

آنالیز تنش عمومی مدل

در ابتدا به منظور مقایسه فرکанс طبیعی سازه با فرکанс ارتعاشی تحریک (خصوصاً فرکанс موج) و جلوگیری از پدیده رزونانس، همچنین درک اولیه از رفتار سیستم و به طور کلی تایید یا رد صلاحیت آنالیز شبه استاتیکی، آنالیز مودال با در نظر گرفتن اثر جرم افزوده آب صورت گرفته است. در انتها فرکанс طبیعی شناور آنالیز مودال با در نظر گرفتن اثر جرم افزوده آب صورت گرفته است. در انتها برخورد شناور با موج فرض نمود که از معادله زیر بدست می آید:

$$\omega_e = \omega - \frac{\omega^2 V \cdot \cos \mu}{g} \quad (1)$$

که در آن ω فرکанс برخورد [rad/s]، ω فرکанс موج [m/s²]، μ زاویه برخورد کشته و موج، g شتاب گرانش می باشد. طبق مرجع [۴] فرکанс امواج دریا بین ۰,۲ تا ۱,۸ [rad/s] در نظر گرفته می شود. با محاسبات انجام شده فرکанс برخورد با فرض سرعت ۱۰ [knot]، ۰,۵۵۷ تا ۰,۰۲۹ هرتز خواهد بود و نتیجتاً فرکанс طبیعی شناور برابر با ۶۴۷۵ هرتز در این محدوده قرار نگرفته و می توان آنالیز را با دقت قابل قبولی به صورت آنالیز شبه استاتیکی انجام داد. پس از تأیید آنالیز شبه استاتیکی به منظور اطمینان از صحت بارگذاری ها و کنترل سلامت مدل شناور، آنالیز تنش عمومی مدل انجام می گیرد. پس از آنالیز با کنترل تغییر شکل کلی و منطقه‌ای، تنش ها در شناور و یک قضاؤت مهندسی از صحت مدل سازی و بارگذاری اطمینان حاصل شده و می توان نسبت به انتخاب نقاط مستعد برای شروع ترک و شکست به بررسی توزیع تنش عمومی در شناور پرداخت (شکل ۳). پس از بررسی های صورت گرفته، یک منطقه بر روی عرشه، محل اتصال روسازه به عرشه (شکل ۴) به عنوان منطقه مورد مطالعه در نظر گرفته شد.

آنالیز منطقه ای^۱ مدل

به منظور محاسبه دقیق تر تنش در نقاط مستعد ترک و شکست از روش بھبود مش بندی در این مناطق استفاده گردیده است. در صورت بزرگ بودن اندازه المان ها در این آنالیز تنش ها دارای خطای خواهند بود و در صورتی که اندازه المان ها بسیار کوچک باشند تنش به سمت بینهایت میل می نماید و قابل استفاده

¹ Local Analysis

محاسبه عمر خستگی

جهت پیش‌بینی عمر خستگی دو روش کلی وجود دارد: ۱) روش مکانیک شکست ۲) روش کلاسیک. در واقع در روش مکانیک شکست چگونگی رشد ترک‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد، در حالی که در روش کلاسیک عمر اتصال به کمک روش‌های آماری و منحنی‌های $S-N$ یا $\epsilon-N$ تعیین می‌گردد. منحنی‌های $S-N$ برای خستگی‌های پر چرخه و منحنی‌های $N-\epsilon$ برای خستگی‌های کم چرخه مورد استفاده قرار می‌گیرند. به دلیل سهولت استفاده از روش کلاسیک در آنالیز خستگی، اکثر آیین‌نامه‌ها این روش را مبنای کار خود قرار می‌دهند. برای به کارگیری این روش لازم است برای هر یک از نقاط بحرانی سازه در اثر بارگذاری موج، محدوده تنش ایجاد شده و تعداد سیکل بارگذاری در طول طراحی سازه معین شود. بر این اساس به چهار روش زیر که بر مبنای منحنی تنش-چرخه می‌باشند، می‌توان اشاره کرد: ۱) روش ساده ۲) روش معین ۳) روش طیفی ۴) روش تاریخچه زمانی.

یکی از روش‌های طیفی جهت محاسبه عمر خستگی به منظور طراحی، روش در نظر گرفتن توزیع ویبول برای محدوده تنش است. همان‌طور که در نمودار ۲ مشاهده می‌فرمایید این توزیع برای شناور مورد مطالعه نیز صادق است. در این روش در ابتدا فرض می‌شود در کل طول عمر شناور N_T چرخه تنش اعمال می‌گردد در نتیجه:

$$p(s > S_0) = \frac{1}{N_T} \quad (2)$$

به طوری که S_0 حداقل محدوده تنش در طول عمر شناور و p احتمال وقوع محدوده تنش s بزرگتر از S_0 می‌باشد. فرض می‌گردد که محدوده تنش از توزیع ویبول با پارامترهای ζ (پارامتر شکل) و δ (پارامتر مقیاس) پیروی می‌نماید. در نتیجه تابع مجموع احتمال به صورت زیر ارائه می‌گردد:

$$p(s > 0) = F_s(S) = 1 - \exp\left[-\left(\frac{S}{\delta}\right)^\zeta\right]; \quad S > 0 \quad (3)$$

و با استفاده از توزیع گاما (Γ) مقدار مورد انتظار برای S^m به صورت زیر به دست می‌آید:

$$E(S^m) = \delta^m \Gamma\left(\frac{m}{\zeta} + 1\right) \quad (4)$$

حل معادله ۳ با استفاده از معادله ۲ برای S_0 نتیجه می‌دهد:

$$S_0 = [\ln(N_T)]^{\frac{1}{\zeta}} \delta \quad (5)$$

آسیب خستگی برای N_T چرخه، با فرض منحنی $S-N$ خطی به صورت $NS^m = A$ بدین ترتیب بدست می‌آید:

$$D = \frac{N_T}{A} E(S^m) \quad (6)$$

با جایگذاری معادلات ۵ در ۴ و ۶ در معادله زیر برای آسیب خستگی بدست می‌آید:

$$D_B = \frac{N_T}{A} S_0^m \left[\ln(N_T) \right]^{\frac{m}{\zeta}} \Gamma(1 + \frac{m}{\zeta}) \quad (7)$$

روش متعین یک روش جهت تحلیل خستگی است که در آن امواج هارمونیک با ارتفاع و تعداد مشخص (در طول یک سال) به شناور اعمال شده و محدوده تنش حاد مورد نظر تعیین و به کمک رابطه ماینر عمر خستگی حاصل می‌گردد. هر یک از امواجی که دارای ارتفاع و پریود مشخص است و تعداد سیکل‌های آن نیز به کمک دیاگرام توزیع ارتفاع موج تعیین گردیده است به سازه مورد نظر اعمال گشته، بزرگ‌ترین محدوده تنشی که توسط هر ارتفاع در اتصال مورد نظر ایجاد می‌شود؛ تعیین می‌گردد. سپس به کمک منحنی $S-N$ و رابطه ماینر، آسیب انباشتگی برای محل مفروض محاسبه می‌گردد. نهایتاً ضریب آسیب کل، در اتصال مورد نظر از حاصل جمع آسیب‌ها در ارتفاعات مختلف موج نتیجه می‌شود. فرمول محاسبه خستگی ماینر به شرح زیر می‌باشد.

$$D = \sum_{i=1}^{1=n} \frac{n_i}{N_i} \quad (8)$$

که در این رابطه n تعداد تنش‌هایی که در حالت‌های بارگذاری مختلف در محاسبه عمر خستگی محاسبه شده‌اند، n_i تعداد چرخه تنش محاسبه شده، N_i تعداد چرخه تنش بدست آمده که منجر به خرابی سازه می‌شود و از منحنی $S-N$ به دست می‌آید، D ضریب آسیب انباشتگی که باید مساوی یا کمتر از یک باشد، مثلاً "۰,۵" یا "۰,۳۳" جهت ضریب اطمینان بیشتر.

به دلیل استفاده از ۳۳۶ محدوده تنش در این روش و دقت بیشتر آن نسبت به روش‌های متعین عادی که در حدود ۵ تا ۱۰ محدوده تنش برای آن در نظر گرفته می‌شود به این روش متعین توسعه یافته می‌گویند. در جدول ۲ محاسبات انجام شده جهت تعیین عمر خستگی با ضریب اطمینان ۱,۰۵ را ملاحظه می‌فرمایید.

جدول ۲ : خلاصه نتایج محاسبات خستگی شناور تحت اثر امواج خلیج فارس

Wave Type	Wave Parameters				Max Stress Range	Safety Factor	Final Stress Range	Mean Stress Range	Fatigue Damage
	Height [m]	Period [s]	Length [m]	Num of Occurrence per Year					
1	6.7	8.6	115.1	2	69.5	1.05	72.9	-28.0	0.00000008
2	6.2	8.1	102.3	4	78.2	1.05	82.1	-29.2	0.00000040
3	5.7	7.6	90.1	13	87.8	1.05	92.2	-30.5	0.00000304
4	5.2	7.1	78.7	44	98.2	1.05	103.1	-32.0	0.00002328
5	4.7	6.7	70.1	144	104.3	1.05	109.5	-32.7	0.00011840
6	4.2	6.3	62.0	470	109.2	1.05	114.7	-33.1	0.00054254
7	3.7	5.9	54.3	1,538	111.2	1.05	116.8	-32.8	0.00202740
8	3.2	5.5	47.2	5,031	107.3	1.05	112.7	-31.5	0.00510780
9	2.7	5.1	40.6	16,457	96.3	1.05	101.1	-29.2	0.00757480
10	2.2	4.8	36.0	53,830	77.7	1.05	81.6	-26.9	0.00515645
11	1.7	4.5	31.6	176,077	59.2	1.05	62.1	-25.2	0.00229392
12	1.2	4.3	28.9	577,944	38.2	1.05	40.1	-25.3	0.00030462
13	0.7	4.1	26.2	1,883,451	18.9	1.05	19.8	-24.9	0.00000583
14	0.2	3.9	23.7	5,170,480	5.5	1.05	5.7	-24.9	0.00000000
Total Occurrence per Year				7,885,485	Mean Stress Range in Life				-24.9
					Cumulative Fatigue per Year				0.02316
					Cumulative Fatigue per 20 Year				0.46317
					Fatigue Life [Year]				43.2

نتیجه گیری و پیشنهادات

با توجه به جدول ۲ بیشترین محدوده تنش در نسبت طول موج به طول شناور ۱,۱۶ رخ داده است. البته محل مورد بررسی کاملاً در وسط طولی شناور نبوده و اوج و حضیض موج نسبت به این نقطه کمی فاصله دارد ولی در کل می توان نتیجه گیری نمود که بیشترین ممان خمی که مهمترین عامل ایجاد تنش در شناور است؛ در حالتی رخ می دهد که طول موج تقریباً برابر با طول شناور باشد. در نمودار ۱ تغییرات محدوده تنش برای نسبت بی بعد طول موج به طول شناور در منطقه مورد آنالیز را مشاهده می فرمایید. در نمودار ۲ بیشترین محدوده تنش برای هر ارتفاع موج و در نمودار ۴ آسیب خستگی در یک سال برای ارتفاع های مختلف موج را مشاهده می فرمایید. نکته قابل توجه جایجاً اوج منحنی در نمودار ۴ با نمودار ۲ می باشد. این مسئله به این علت است که در آسیب خستگی به غیر از محدوده تنش، احتمال وقوع (نمودار ۳) نیز بسیار مهم می باشد. طبق جدول ۲ بیشترین آسیب خستگی در سال برابر با ۰,۰۰۷۵۷۴۸۰ (۳۳٪ آسیب کل) و برای موج شماره ۹ با ارتفاع ۲,۷ متر اتفاق می افتد. در واقع بیشترین آسیب خستگی در شناور ها از آن امواج با ارتفاع متوسط می باشد. زیرا هم احتمال وقوع متosteٽی دارند و هم محدوده تنش بالایی (به علت نزدیک بودن طول موج به طول شناور) ایجاد می نمایند. به طوری که ۹۶٪ آسیب خستگی توسط ۵ موج ۵ و ۱۱، ۸، ۷ و ۱۰ ایجاد شده است. نتیجه جالب دیگری که در این بخش از نمودار ۵ حاصل می شود، این است که در این شناور با افزایش ۱۰ درصدی محدوده تنش عمر خستگی نصف شده است. از این مطلب

می توان به اهمیت محاسبه محدود تنش در آنالیز خستگی پی برد. یعنی در حالی که محدوده تنش منطقه ای نسبت به این منطقه با افزایش ۱۶ درصدی روبرو شود، عمر خستگی آن منطقه حدود ۲۰ سال یعنی عمر معمول طراحی یک شناور می شود. در این شناور با فرض ضریب افزایش ۵ درصدی [۱] عمر خستگی شناور تحت اثر امواج خلیج فارس برابر با ۴۳,۲ سال بددست می آید.

آنالیز تعیین عمر خستگی شامل مراحل پیچیده هیدرودینامیکی و سازه ای بوده و بسیار وقت گیر است. با وجود سعی در واقعی مدل نمودن کشتی و رفتار آن در دریا این مسئله شامل عدم قطعیت های زیادی بوده و هنوز حل این مسئله در ابتدای راه خود می باشد. پیشنهاد می گردد برای تخمین دقیق تر عمر خستگی ترک های اولیه ناشی از عیوب ساخت و اثر خوردگی در افزایش تنش و رشد ترک نیز در نظر گرفته شود. ضمناً "پیشنهاد می گردد عمر شناور به وسیله روش طیفی و تاریخچه زمانی محاسبه و نتایج آن با روش متعین مقایسه گردد تا بتوان رقم دقیق تری برای D در روش متعین به عنوان معادل محاسبه روش طیفی یا تاریخچه زمانی در نظر گرفت و در نهایت بتوان یک معادله ساده تر که دارای پارامترهای کمتری باشد جهت محاسبه تقریبی عمر خستگی شناور ها پیشنهاد نمود.

مراجع

۱- نوری، زراره، "آنالیز خستگی شناور به روش طیفی تحت اثر امواج دریا"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، ۱۳۸۴

۲- صادقی، کبیر، "مهندسی سواحل، بنادر و سازه های دریایی"، دانشکده صنعت آب و برق، ۱۳۸۰

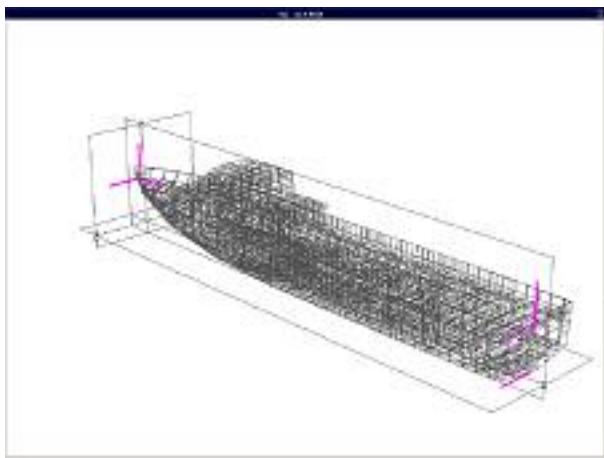
۳- داغیانی، حمید رضا، "مقدمه ای بر مکانیک شکست اجسام"، گردآوری و تألیف، دانشگاه صنعتی امیر کبیر، ۱۳۷۹

4- Rules for the Classification of Ships, Spectral Fatigue Analysis, ABS, 2005

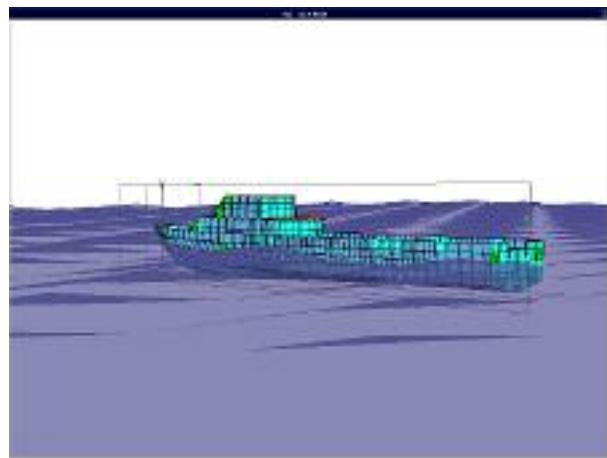
5- Hughes, O.F., "Ship Structural Design", Society of Naval Architects and Marine Engineers, Jersey City, NJ, 1988.

6- Maestro help, version 8.7, Proteus Engineering

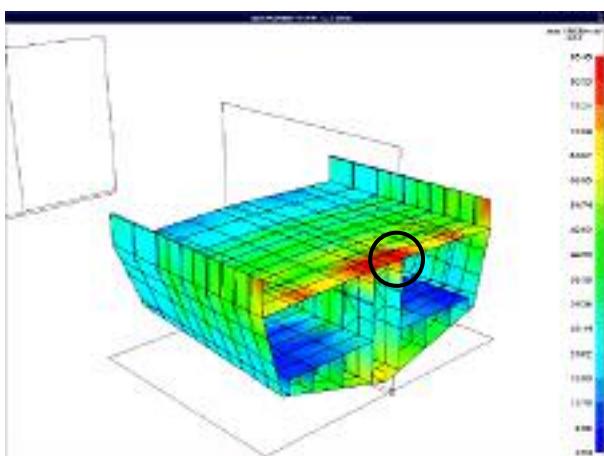
7- Alfred Hancq, D., Fatigue Analysis Using ANSYS, ANSYS Inc.

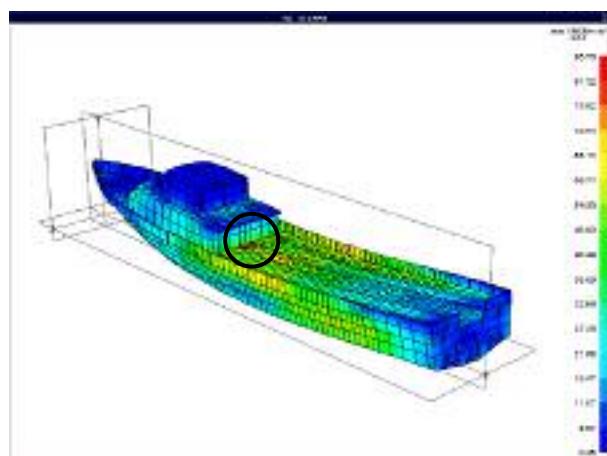
شکل ۲ : تکیه گاه های شناور جهت آنالیز شبیه استاتیکی

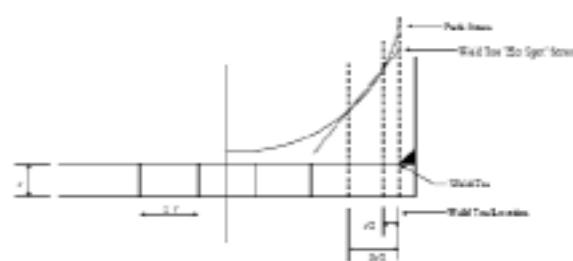
شکل ۱ : مدل سه بعدی شناور در نرم افزار

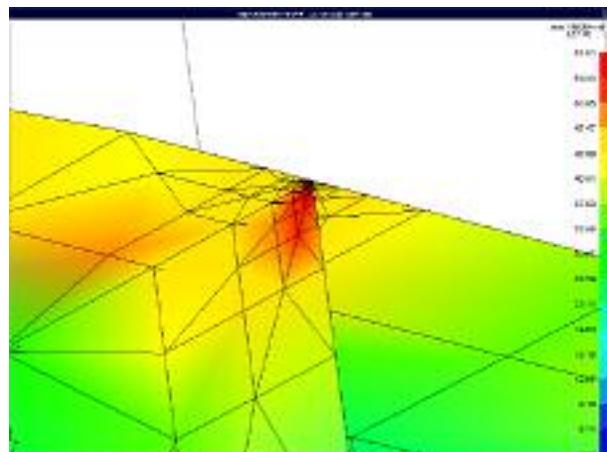
شکل ۴ : منطقه انتخابی جهت بررسی خستگی

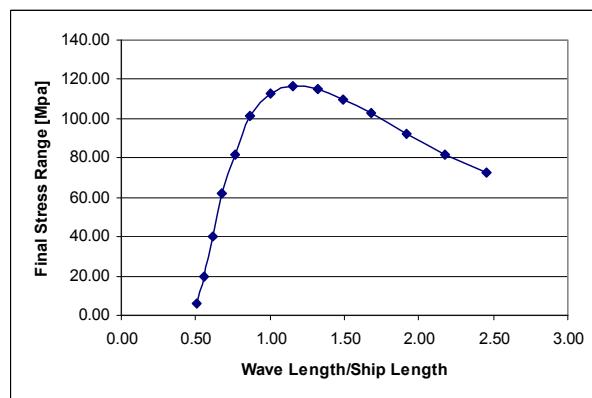
شکل ۳ : آنالیز عمومی شناور

شکل ۶ : بروونیابی تنش [۴]

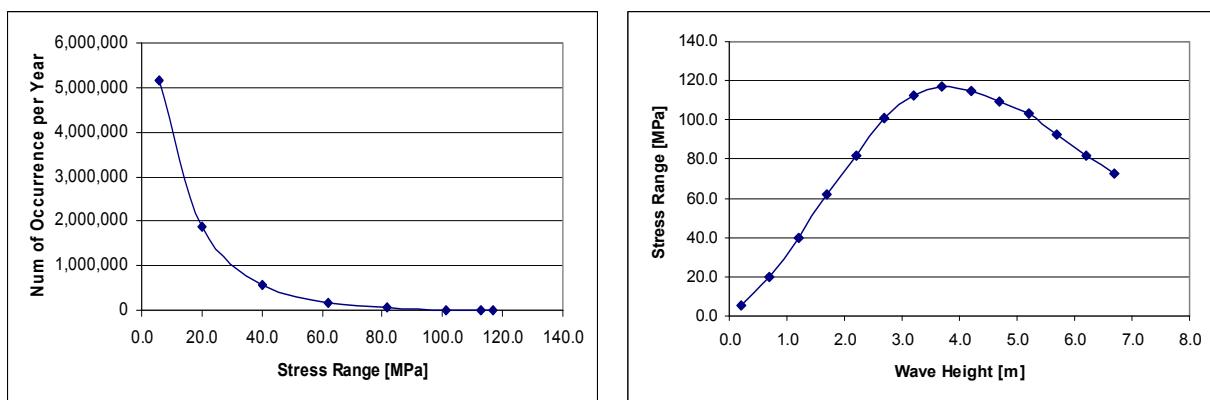

شکل ۵ : آنالیز منطقه ای مدل

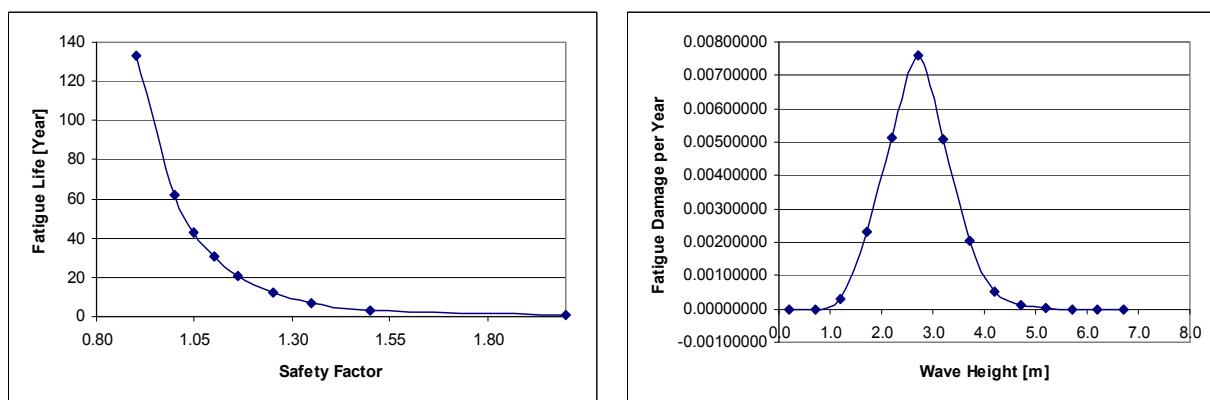
نمودار ۱ : محدوده تنش برای نسبت بی بعد طول موج به

طول شناور در منطقه مورد آنالیز

نمودار ۳ : احتمال وقوع در سال برای هر محدوده تنش

نمودار ۲ : بیشترین محدوده تنش برای هر ارتفاع موج

نمودار ۵ : اثرات افزایش های مختلف موج